

О.О. ОЛІЙНИК-ДАНН

(Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ, Україна)

Значущість банківського кредитування для розвитку сільського господарства в Україні

Більшість експертів, переважно інтуїтивно, вважають, що обмежений доступ до кредитування є основним фактором, який стримує формування ефективного, конкурентоспроможного, екологічно безпечного та соціально спрямованого сталого сільського господарства в Україні. Зважаючи на це, метою дослідження є перевірка та виявлення аргументів на користь твердження про суттєву роль банківського кредитування для розвитку сільського господарства в Україні за допомогою статистичних методів. Спроби виявити такі аргументи в процесі аналізу взаємозв'язку між інтегральними показниками відносного рівня розвитку банківського сектора та сільського господарства не дали позитивного результату. Дослідження на основі окремих неінтегральних показників, що характеризують різні аспекти банківського кредитування та розвитку сільського господарства, дозволили виявити лише окремі слабкі аргументи на користь вищенаведеного твердження. Зокрема, регресійний аналіз показав, що зростання банківських кредитів на 1 гривню супроводжувалося зростанням обсягу продукції сільського господарства у середньому майже на 5 грн., що значно вище, ніж в інших галузях (наприклад, в торгівлі).

Ключові слова: банківське кредитування, інтегральний показник відносного рівня розвитку, регресійна модель, сільське господарство.

Е.А. ОЛЕЙНИК-ДАНН

(Національний університет біоресурсов и природопользования Украины, г. Киев, Украина)

Значимость банковского кредитования для развития сельского хозяйства в Украине

Большинство экспертов, преимущественно интуитивно, считают, что ограниченный доступ к кредитованию является основным фактором, который сдерживает формирование эффективного, конкурентоспособного, экологически безопасного и социально направленного устойчивого сельского хозяйства в Украине. Исходя из этого, целью исследования является проверка и выявление аргументов в пользу утверждения о существенной роли банковского кредитования для развития сельского хозяйства в Украине с помощью статистических методов. Попытки выявить следующие аргументы в процессе анализа взаимосвязи между интегральными показателями относительного уровня развития банковского сектора и сельского хозяйства не дали положительного результата. Исследования на основе отдельных неинтегральных показателей, характеризующих различные аспекты банковского кредитования и развития сельского хозяйства, позволили обнаружить лишь отдельные слабые аргументы в пользу вышеприведенного утверждения. В частности, регрессионный анализ показал, что рост банковских кредитов на 1 гривну сопровождался ростом объема продукции сельского хозяйства в среднем почти на 5 грн, что значительно выше, чем в других отраслях (например, в торговле).

Ключевые слова: банковское кредитование, интегральный показатель относительного уровня развития, регрессионная модель, сельское хозяйство.

O.O. OLIYNYK-DUNN

(National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine)

Significance of Bank Crediting for Development of Agricultural Sector in Ukraine

The majority of experts, most notably on an instinctive basis, consider that limited access to crediting is the main factor, which restrains formation of the effective, competitive, environmentally friendly and socially-oriented stable agricultural sector in Ukraine. Accordingly the purpose of the research is to check and find arguments in favour

of the statement that bank crediting plays a significant role in development of agricultural sector in Ukraine using statistic methods. Attempts to find such arguments when analysing relations between integral indicators of relative development of the banking sector and agriculture gave no positive outcome. The research based on certain non-integral indicators, which characterize different aspects of bank crediting and development of agriculture, enabled to find only certain weak arguments in favour of the above statement. In particular, the regression analysis demonstrated that increase in bank credits by UAH1.00 was accompanied by increase in volume of agricultural production almost by UAH5,00 at an average, that is significantly higher than in other sectors (for example, distributive trade).

Keywords: bank lending, integrated indicator of the relative level of development, regression model, agriculture.

Постановка проблеми. Сільське господарство вважають основним драйвером української економіки внаслідок його забезпеченості природними факторами виробництва (родючість ґрунтів, сприятливі природно-кліматичні умови). Саме сільське господарство здатне забезпечити технологічний, інвестиційний та соціально-економічний підйом в країні. Про вагомість сільського господарства свідчать такі дані: частка сільського господарства у валовому внутрішньому продукті (ВВП) України становить близько 20 %, в експорті країни – понад 20 % загального обсягу. Проте, за оцінкою експертів [2, 5], одним з основних факторів, які стримують формування ефективного сільського господарства в Україні, є наявність істотних обмежень доступу до фінансування для виробників сільськогосподарської продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчив про зосередження уваги науковців на таких питаннях як оцінка та тенденції кредитування [4], чинники, які стримують кредитування підприємств аграрного сектору [6, 12], механізми банківського кредитування [1]. Завдяки роботам цих вчених сформульовано підґрунтя для подальших наукових досліджень.

З інших публікацій видно, що посилення боргового фінансування та кредитування підприємств аграрного сектору економіки України призвело до певного втрачання цими підприємствами фінансової стійкості та незалежності від зовнішніх кредиторів [7, 8, 14].

Зазначимо, що в існуючих дослідженнях суттєву значущість для розвитку сільського господарства банківського кредитування визнають більш інтуїтивно, ніж через призму глибоких наукових доказів. Рациональною підставою для цього є той факт, що банківські кредити є важливим джерелом фінансування різноманітних потреб сільськогосподарських товаровиробників. Тому твердження про те, що без розвитку банківського сектору у складі фінансової системи і нарощення обсягів кредитування, розвиток сільського господарства в країні гальмується, не викликає заперечень. Проте, задача доведення істинності даного твердження з наукової точки зору до цього часу залишається актуальною. Можливі заперечення базуються на таких твердженнях:

- в аграрних країнах саме сільське господарство є драйвером зростання для інших галузей, секторів та економіки у цілому, тому необхідно говорити про значущість розвитку сільського господарства для

розвитку банківського сектору та кредитування, а не навпаки;

- у розвинених індустріальних та постіндустріальних економічних системах розвиток банківського сектору може здійснюватися незалежно від розвитку сільського господарства з огляду на існування більш привабливих галузей для кредитування; нарощення обсягів кредитування в економіці у цілому може супроводжуватись зменшенням обсягів кредитування сільського господарства внаслідок процесів перерозподілу кредитних ресурсів між секторами та галузями;

- однією з можливих причин гальмування розвитку сільського господарства як у фінансово розвинених країнах, так і країнах, що розвиваються, є процес відтоку капіталів із аграрного сектору у фінансовий, що супроводжується розвитком банківського сектору та зростанням обсягів кредитування;

- реалізація масштабних програм фінансової підтримки сільськогосподарських товаровиробників та сільських територій із використанням небанківських інструментів суттєво зменшує залежність сільського господарства від банківського кредитування, що спостерігається, наприклад, в країнах ЄС.

Мета дослідження – за допомогою статистичного інструментарію перевірити та виявити аргументи на користь твердження про суттєву роль банківського кредитування для розвитку сільського господарства в Україні.

Методи дослідження. Найбільш поширений (традиційний) підхід до оцінювання значущості одного об'єкта дослідження (явища або процесу) для розвитку іншого об'єкта базується на аналізі взаємозалежності показників, що характеризують обидва ці об'єкти. При цьому взаємозалежність можливо аналізувати із використанням різних методичних підходів, серед яких найбільш доступними є:

- 1) аналіз рядів динаміки показників, що характеризують співвідношення окремих параметрів обох об'єктів (об'єкта, значущість якого оцінюється, та об'єкта, розвиток якого розглядається);

- 2) кореляційно-регресійний аналіз (причому, незалежними змінними є показники, що характеризують об'єкт, значущість якого оцінюється, а залежними – показники, що характеризують об'єкт, розвиток якого розглядається).

Саме ці два методичні підходи було обрано для оцінювання значущості банківського кредитування

Фінанси та оподаткування

для розвитку сільського господарства в Україні впродовж періоду з 2005 по 2014 рік.

В ситуації, коли об'єкт, значущість якого оцінюється, та об'єкт, розвиток якого розглядається, є складними системами (з позиції теорії систем), аналіз взаємозалежності може передбачати використання інтегральних показників, які узагальнюють характеристики окремих елементів цих систем. Оскільки у даному дослідженні має місце саме така ситуація, то виникає необхідність визначення відповідних інтегральних показників. Причому, оскільки банківське кредитування є функцією банківського сектора фінансової системи, в процесі аналізу доцільно використовувати інтегральний показник розвитку банківського сектора, порівнюючи його з інтегральним показником розвитку сільського господарства.

Однією із основних проблем побудови інтегральних показників розвитку банківського сектора та сільського господарства є принципова неможливість повного об'єктивного оцінювання, оскільки розглядаються настільки складні системи, що будь-які спроби дослідників їх змоделювати та оцінити не можуть претендувати на абсолютну повноту та істинність. Причому, істинність оцінок як за допомогою складних моделей, так і за допомогою простих, не піддається повноцінній перевірці внаслідок: по-перше, складності об'єктів оцінювання; по-друге, відсутності загальноприйнятих об'єктивних критеріїв істинності оцінок для подібних об'єктів.

З огляду на цей факт можна вважати не виправданою і такою, що суперечить принципам прагматизму, практику побудови складних моделей інтегрального оцінювання, що передбачають використання великих масивів даних із значною кількістю показників та їх обробку за допомогою складних математичних методів. З іншого боку,

неприпустимим є надмірне спрощення методів оцінювання – зведення їх до простого узагальнення суб'єктивних експертних оцінок окремих аспектів розвитку банківського сектора та сільського господарства, що суперечить принципам наукового пізнання.

Оптимальним варіантом розв'язання методологічної проблеми оцінювання розвитку складних економічних систем (зокрема банківського сектора та сільського господарства) може бути дотримання концепції «поміркованого середнього шляху», яка передбачає:

- використання загальнодоступних статистичних даних – кількісних об'єктивних показників, що розраховуються за загально визначеними методиками і відкрито публікуються в мережі Інтернет;
- максимальне уникнення суб'єктивних оцінок та показників, які характеризуються невизначеністю щодо методів збору або обчислення;
- використання математичного апарату середнього рівня складності та масивів даних середньої розмірності (проте достатніх для виявлення основних статистичних закономірностей для показників, що використовуються, за допомогою методів регресійного аналізу);
- наочність результатів оцінювання.

Відповідно до вищезазначених принципів для цілей дослідження взаємозв'язку між розвитком банківського сектора та сільського господарства пропонується спрощена модель інтегрального показника відносного рівня розвитку, що передбачає узагальнення показників трьох типів: 1) масштабу (екстенсивності); 2) ресурсної бази; 3) результативності. Склад компонентів інтегральних показників ілюструє табл. 1.

Таблиця 1

Компоненти інтегральних показників відносного рівня розвитку банківського сектора та сільського господарства

Компонент	Інтегральний показник відносного рівня розвитку	
	банківського сектора	сільського господарства
Показник масштабу (екстенсивності розвитку)	Кількість відділень комерційних банків на 100 тис. жителів (Commercial bank branches per 100,000 adults)	Площа сільськогосподарських угідь на одну особу, гектарів (Arable land, hectares per person)
Показник ресурсної бази	Зобов'язання за депозитами, % до ВВП (Deposit liabilities, % of GDP)	Додана вартість сільського господарства, % до ВВП (Agriculture, value added, % of GDP)
Показник результативності функціонування	Внутрішні банківські кредити приватному сектору, % до ВВП (Domestic credit to private sector by banks, % of GDP)	Додана вартість сільського господарства на одного працівника у постійних цінах 2005 р. (Agriculture value added per worker, constant 2005 US\$)

Джерело: розроблено автором на основі даних [10, 11].

Як видно із табл. 1, усі наведені компоненти інтегральних показників є кількісними об'єктивними показниками, що розраховуються відповідно до методології Світового банку і доступні на веб-сайті [10, 11]. Значимість кожного із них в процесі

обчислення інтегрального показника пропонується вважати однаковою, що дозволить уникнути спотворень результату, пов'язаних із суб'єктивними судженнями в процесі присвоєння рангів кожному компоненту.

Інтегральний показник відносного рівня розвитку обчислюється за кожний період (у даному дослідженні – рік) як середня геометрична із відносних значень трьох показників, що зазначені у табл. 1, за формулою:

$$I_D = \sqrt[3]{I_1 \cdot I_2 \cdot I_3}, \quad (1)$$

де I_D – інтегральний показник відносного рівня розвитку;

I_1, I_2, I_3 – відносні значення – базові індекси до значення початкового періоду – показників масштабу, ресурсної бази та результативності (відповідно до табл. 1).

Динамічні ряди інтегральних показників відносного рівня розвитку банківського сектора та сільського господарства, що обчислюються за формулою (1), можливо порівнювати між собою та проводити на їхній основі кореляційно-регресійний аналіз.

Крім інтегральних показників, в процесі оцінювання значущості банківського кредитування для розвитку сільського господарства в Україні також можливо використовувати окремі (неінтегральні) показники, у тому числі такі, що отримані за даними фінансової звітності суб'єктів господарювання. Серед іншого, ознаками наявності впливу банківського кредитування на розвиток сільського господарства можливо розглядати:

– високе (наближене до одиниці) значення коефіцієнта детермінації у регресійних моделях, що описують взаємозв'язок між окремими показниками обох об'єктів (наприклад, між обсягами банківських кредитів, що використовуються сільськогосподар-

ськими товаровиробниками, та обсягами валової продукції сільського господарства);

– зростання частки банківських кредитів у фінансуванні активів сільськогосподарських підприємств.

Важливою умовою використання окремих абсолютних вартісних показників в процесі оцінювання значущості банківського кредитування для розвитку сільського господарства є необхідність їхнього приведення у порівняльний вигляд з урахуванням інфляції. Також для уникнення спотворень результатів аналізу в окремих випадках із рядів динаміки доцільно вилучати аномальні показники кризового 2009 року.

Для проведення дослідження використовувались офіційні статистичні дані Державної служби статистики України [3], Національного банку України [7], Світового банку [10, 11], європейська база даних Amadeus (Bureau van Dijk) [13].

Виклад основного матеріалу. Впродовж періоду дослідження фінансова система та сільське господарство в Україні зазнали трансформаційних змін. Найбільш суттєвими були зміни у фінансовій системі в цілому та її окремих складових, зокрема у банківському секторі, у зв'язку зі світовою фінансовою кризою. До кризи спостерігався інтенсивний розвиток банківського сектора, а після кризи – занепад і стагнація, що продовжувалась до кінця періоду дослідження. Натомість, розвиток сільського господарства демонстрував протилежні тенденції, про що свідчать результати обчислення відповідних інтегральних показників відносного рівня розвитку у табл. 2.

Таблиця 2

Інтегральні показники відносного рівня розвитку банківського сектора та сільського господарства України за період з 2005 по 2014 рік

Рік	Інтегральний показник відносного рівня розвитку	
	банківського сектора	сільського господарства
2005	1,000	1,000
2006	1,174	0,962
2007	1,317	0,910
2008	1,545	0,988
2009	1,541	1,008
2010	1,286	1,016
2011	1,108	1,159
2012	0,983	1,132
2013	0,988	1,294
2014	0,948	1,387

Джерело: побудовано на основі даних [10, 11].

Протилежний характер динаміки інтегральних показників відносного рівня розвитку банківського сектора та сільського господарства ілюструє рис. 1.

Якщо банківське кредитування дійсно суттєво впливає на сільське господарство в країні, то, очевидно, повинен спостерігатися істотний статистичний взаємозв'язок між інтегральними

показниками відносного рівня розвитку банківського сектора, основною функцією якого є кредитування, та сільського господарства. Однак, як виявило проведене дослідження, у взаємозв'язку цих інтегральних показників спостерігається слабка обернена залежність (рис. 2).

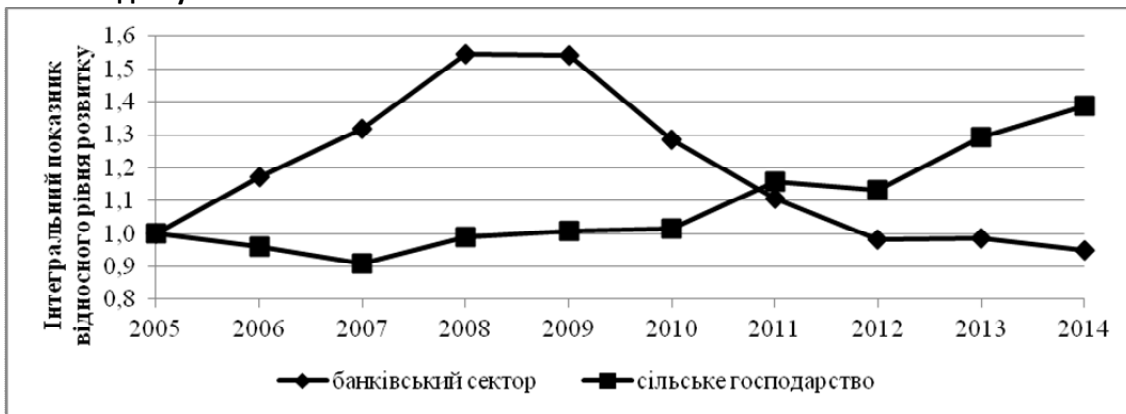

Рис. 1. Динаміка інтегральних показників відносного рівня розвитку банківського сектора та сільського господарства України за період з 2005 по 2014 рік

Джерело: побудовано автором на основі даних [10, 11].

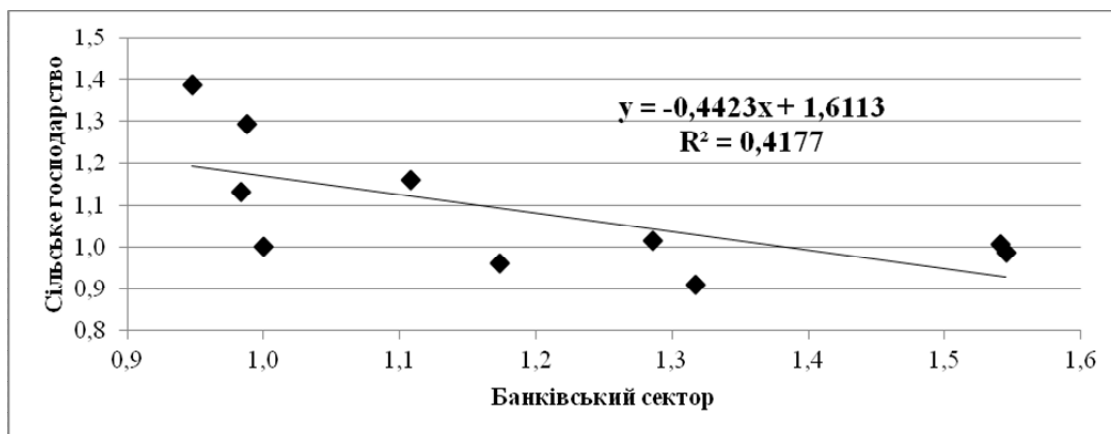

Рис. 2. Взаємозв'язок між інтегральними показниками відносного рівня розвитку банківського сектора та сільського господарства України за період з 2005 по 2014 рік

Джерело: побудовано автором на основі даних [10, 11].

Отже, аналіз інтегральних показників не дає аргументів на користь значущості банківського кредитування для розвитку сільського господарства. Однією з основних причин отримання такого результату слід визнати аномальну динаміку показника масштабу (екстенсивності розвитку) в

складі інтегрального показника відносного рівня розвитку банківського сектора, що була пов'язана із наслідками фінансової кризи після 2008 року – так званім «банкопадом». Взаємозв'язок показників екстенсивності розвитку банківського сектора та сільського господарства ілюструє рис. 3.

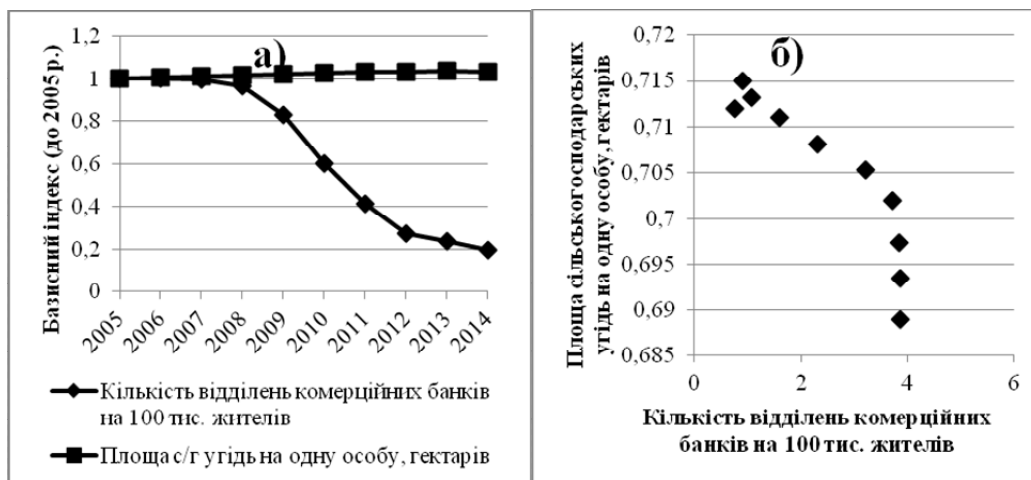

Рис. 3. Взаємозв'язок між показниками масштабу (екстенсивності розвитку) банківського сектора та сільського господарства України за період з 2005 по 2014 рік: а) між базисними індексами, що використовувались в обчисленнях інтегрального показника відносного рівня розвитку; б) між абсолютними фактичними значеннями показників

Джерело: побудовано на основі даних [10, 11].

Припустимо, що показник кількості відділень комерційних банків на 100 тис. жителів неадекватно характеризує масштаб (екстенсивність розвитку) банківського сектора в Україні за сучасних умов і у випадку використання альтернативних варіантів інтегрального показника з іншими компонентами результати аналізу взаємозв'язку між розвитком банківського сектора та сільського господарства виявилися б іншими.

Про необхідність скептичного ставлення до результатів проведеного аналізу взаємозв'язку між інтегральними показниками свідчить і те, що між окремими компонентами цих інтегральних показників спостерігається суттєвий статистичний взаємозв'язок, наприклад, між зобов'язаннями за депозитами у % до ВВП та доданою вартістю сільського господарства на одного працівника у постійних цінах 2005 р., що ілюструє рис. 4.

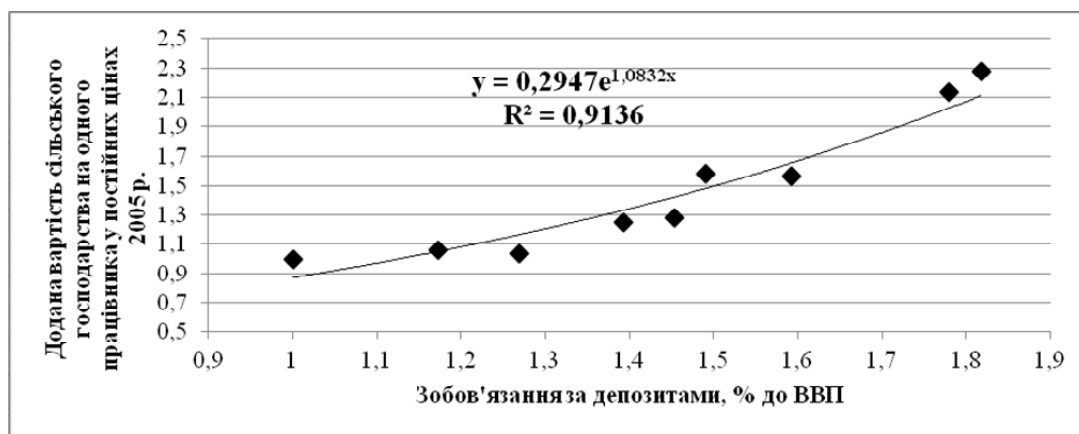

Рис. 4. Взаємозв'язок між значеннями базисних індексів зобов'язань за депозитами у % до ВВП та доданої вартості сільського господарства на одного працівника у постійних цінах 2005 р. в Україні за період з 2005 по 2014 рік (дані за 2009 рік виключено як аномальні у зв'язку із фінансовою кризою)

Джерело: побудовано автором на основі даних [10, 11].

Якщо перейти до аналізу окремих неінтегральних показників, то перше, на що необхідно звернути увагу – взаємозв'язок між обсягами кредитування економіки у цілому та сільського господарства. Відсутність статистичного взаємозв'язку між цими показниками або існування тенденції перевищення темпів зростання загальних обсягів кредитування можна було б інтерпретувати як аргумент проти твердження про значущість розвитку банківського сектора у цілому для розвитку сільського

господарства. Проте, як свідчить рис. 5, впродовж періоду дослідження темпи зростання середньорічних залишків кредитів, що були надані усім нефінансовим корпораціям, не мали суттєвих відмінностей від темпів зростання середньорічних залишків кредитів, що були надані лише сільськогосподарським товаровиробникам. Навіть впродовж останніх чотирьох років спостерігались більш прискорені темпи зростання кредитування сільського господарства.

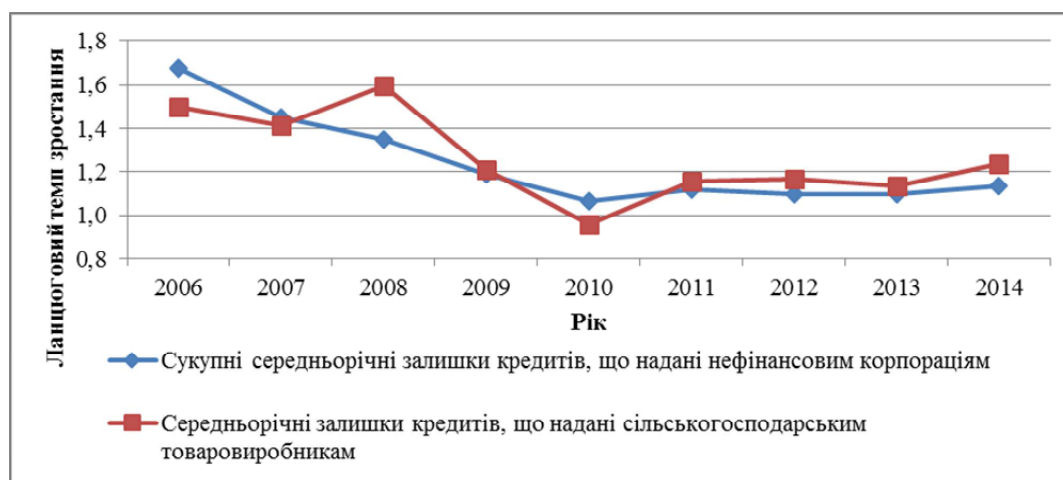

Рис. 5. Динаміка залишків кредитів, що були надані усім нефінансовим корпораціям та лише сільськогосподарським товаровиробникам в Україні за період з 2005 по 2014 рік

Джерело: побудовано автором на основі даних [10, 11].

Фінанси та оподаткування

Для цілей оцінювання значущості банківського кредитування для розвитку сільського господарства принципово важливе значення має аналіз взаємозв'язку між обсягами кредитування, що характеризуються показником середньорічного залишку наданих кредитів, та обсягами діяльності галузі, що характеризуються показником валової продукції сільського господарства. Результати регресійного аналізу для сільського господарства, а

також для торгівлі та економіки у цілому (для порівняння) наведено у табл. 3.

Дані табл. 3 свідчать про принципову важливість перетворення вартісних показників у порівняльний вигляд з урахуванням інфляції. Проведення аналізу у фактичних цінах призводить до суттєвого спотворення результатів, отримання хибних регресійних моделей і, як наслідок, формулювання хибних висновків.

Таблиця 3

Параметри моделей простої лінійної регресії, що описують взаємозалежність між обсягами кредитування та обсягами економічної діяльності в Україні за 2005-2014 р.

Галузь	Показник обсягу економічної діяльності	У фактичних цінах			У постійних цінах 2005 р. (із виключенням даних за 2009 р.)		
		Регресійні коефіцієнти		Коеф-т детермінації (R-квадрат)	Регресійні коефіцієнти		Коеф-т детермінації (R-квадрат)
		кутовий коеф-т	вільний член, млрд. грн.		кутовий коеф-т	вільний член, млрд. грн.	
Торгівля	Роздрібний товарооборот	1,549	38,4	0,958	1,260	52,2	0,926
Сільське господарство	Валова продукція	6,886	18,7	0,936	4,838	49,8	0,555
Економіка у цілому	ВВП	1,958	174,4	0,973	0,461*	392,5	0,327

* коефіцієнт є статистично недостовірним.

Джерело: побудовано на основі даних [3].

Результати регресійного аналізу показників у постійних цінах 2005 р. свідчать про те, що лише дещо більше половини змін в обсягах валової продукції сільського господарства можливо пояснити змінами залишків кредитів, що надані сільськогосподарським товаровиробникам, отже статистичний взаємозв'язок між цими показниками можна вважати середнім. Такий результат можна розглядати лише як слабкий сигнал на користь значущості кредитування для розвитку сільського господарства, на відміну від сильного сигналу для торгівлі і відсутності сигналу для економіки у цілому. При цьому недостатньо високе значення коефіцієнта детермінації в регресійній моделі, побудованій для сільського господарства, певною мірою компенсує

відносно велике значення кутового коефіцієнта. Це значення свідчить, що у випадку зростання залишків кредитів на 1 грн. обсяг валової сільськогосподарської продукції у середньому зростає майже на 5 грн., що майже в 4 рази більше, ніж в торгівлі, де приріст залишків кредитів на 1 грн. супроводжувався зростанням обсягу роздрібною товарообороту лише приблизно на 1,3 грн. Великий кутовий коефіцієнт і пов'язана з ним підвищена еластичність валової продукції також може бути ознакою незадоволеної потреби у кредитах, про існування якої свідчать результати інтерв'ювання окремих керівників сільськогосподарських підприємств та працівників банківських установ, що займаються питаннями кредитування аграріїв.

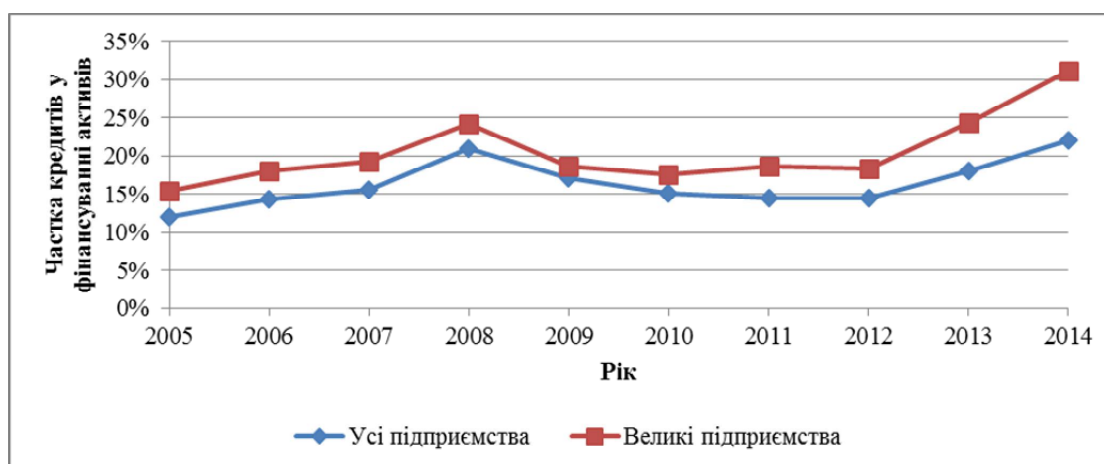

Рис. 6. Динаміка частки кредитів у фінансуванні активів сільськогосподарських підприємств в Україні за період з 2005 по 2014 рік

Джерело: побудовано на основі даних [7].

Найбільш істотним сигналом (аргументом), що свідчить про зростання значущості кредитування для розвитку сільського господарства в Україні за підсумками проведеного дослідження, виявилась динаміка показника частки кредитів у фінансуванні активів сільськогосподарських підприємств, яку ілюструє рис. 6.

Хоча, як свідчать дані попередніх досліджень [9], кредити розподілені між вітчизняними сільськогосподарськими підприємствами дуже нерівномірно, їхня частка у загальному обсязі фінансування активів впродовж останніх років відновила тенденцію до стрімкого зростання, яка спостерігалась у докризовий період (до 2008 року). Особливо помітним є зростання частки кредитів в групі великих підприємств, що цілком природно з огляду на нижчий рівень ризику їх кредитування.

Висновки. Формальне доведення твердження про те, що банківське кредитування відіграє суттєву роль у розвитку сільського господарства в Україні є нетривіальною задачею. Спроби виявити аргументи на користь даного твердження в процесі аналізу взаємозв'язку між інтегральними показниками відносного рівня розвитку банківського сектора та сільського господарства не дали позитивного результату.

Дослідження на основі окремих неінтегральних показників, що характеризують різні аспекти банківського кредитування та розвитку сільського господарства, дозволили виявити лише окремі слабкі сигнали (аргументи) на користь вищенаведеного твердження:

- по-перше, темпи зростання середньорічних залишків кредитів, що були надані сільськогосподарським товаровиробникам, не мали суттєвого відставання від темпів зростання середньорічних залишків кредитів, що були надані усім нефінансовим корпораціям (навіть впродовж останніх років випереджали) – це означає, що сільське господарство в Україні отримує рівні вигоди від розвитку банківського сектора та кредитування як і економіка у цілому;

- по-друге, змінами залишків кредитів можливо пояснити більше половини змін в обсязі валової продукції сільського господарства, причому зростання цих залишків на 1 грн. супроводжувалось зростанням обсягу продукції у середньому майже на 5 грн., що значно вище, ніж в інших галузях (наприклад, в торгівлі);

- по-третє, найбільш суттєвий виявлений аргумент: середня частка кредитів у загальному обсязі фінансування активів сільськогосподарських підприємств впродовж останніх років відновила тенденцію до стрімкого зростання, яка спостерігалась у період до 2008 року, і наблизилась до межі 25 %.

Проблема, що розглядалась у цій статті, потребує подальших поглиблених досліджень.

4 Список використаних джерел

1. *Вдовенко, Л. О.* Механізм банківського кредитування в аграрній сфері [Текст] : монографія / Л. О. Вдовенко. – Вінниця : ФОП Корзун Д.Ю., 2013. – 378 с.

2. Впровадження схем гарантування кредиту в Україні: приклад агробізнесу : посіб. до реалізації рекомендацій. ОЕСР, 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.oecd.org/daf/psd/UkraineCGSAgribusinessUKR.pdf>

3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>

4. *Збарський, В. К.* Особливості та проблеми кредитування аграрного сектору економіки України [Текст] / В. К. Збарський // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного ун-ту (економічні науки). – 2014. – № 3(27). – С. 155-159.

5. Исследование потенциала финансирования сельского хозяйства в Украине. Европейский Фонд Юго-Восточной Европы (EFSE) 2012 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.efse.lu/uploads/tx_news/potential-of-agricultural-finance-in-ukraine_efse-df_2012_eng.pdf

6. *Наконечна, О. С.* Особливості банківського кредитування аграрних підприємств України [Текст] / О. С. Наконечна // Агросвіт. – 2015. – № 7. – С. 26-30.

7. Національний банк України. Грошово-кредитна та фінансова статистика [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=27843415&cat_id=44578#1

8. *Олійник, О. О.* Розвиток моделі боргового фінансування підприємств аграрного сектору економіки [Текст] / О. О. Олійник, В. В. Адаменко, Л. М. Олійник // Науковий вісник Нац. ун-ту біоресурсів і природокористування України. – 2015. – № 222. – С. 58-65.

9. *Олійник, О. О.* Роль боргового фінансування та кредитування для сільськогосподарських підприємств в Україні [Текст] / О. О. Олійник, П. Зуфан, В. В. Адаменко // Науковий вісник Нац. ун-ту біоресурсів і природокористування України. – 2016. – № 244. – С. 318-332.

10. Світовий банк. Індикатори [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://data.worldbank.org/indicator>

11. Світовий банк. Світові індикатори розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://databank.worldbank.org/data/views/variableselectio n/selectvariables.aspx?source=world-development-indicators#>

12. *Чехова, І. В.* Удосконалення системи кредитування підприємств аграрного сектору економіки [Текст] / І. В. Чехова // Економіка України. – 2014. – № 9(634). – С. 74-81.

13. Amadeus. Database financial information for public & private companies in Europe [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.bvdinfo.com/en-gb/products/company-information/international/amadeus

14. Wasilewski, M. Equity and debt financing models of agricultural enterprises in Ukraine: challenges and perspectives [Текст] / M. Wasilewski, O. Oliynyk, V. Adamenko // *Journal of Financial Management and Accounting*. – 2015. – № 3(3). – pp. 93-106.

4 References

1. Vdovenko, L. O. (2013). *Mekhanizm bankivskoho kredyтуvannia v ahrarnii sferi [The mechanism of bank lending in agriculture]*. Vinnytsia: FOP Korzun D.Yu.

2. OESR. (2012). Vprovadzhennia skhem harantuvannia kredytu v Ukraini: pryklad ahrobiznesu. [Implementation of the schemes to guarantee the loan in Ukraine]. Retrieved November 25, 2016, from <http://www.oecd.org/daf/psd/UkraineCGSAgribusinessUKR.pdf>

3. The official website of the State Statistics Service of Ukraine. Retrieved November 25, 2016, from <http://www.ukrstat.gov.ua>

4. Zbarskyi, V. K. (2014). Osoblyvosti ta problemy kredyтуvannia ahrarnoho sektoru ekonomiky Ukrainy [Features and problems of crediting for agricultural sector of Ukraine]. *Zbirnyk naukovykh prats Tavriiskoho derzhavnogo ahrotekhnolohichnoho universytetu (ekonomichni nauky)*, No. 3(27), 155-159.

5. European Fund for Southeast Europe. (2012). Potential for agricultural finance in Ukraine. Retrieved November 25, 2016, from http://www.efse.lu/uploads/tx_news/potential-of-agricultural-finance-in-ukraine_efse-df_2012_eng.pdf

6. Nakonechna, O. S. (2015). Osoblyvosti bankivskoho kredyтуvannia ahrarnykh pidpriemstv Ukrainy [Features of bank lending to agricultural enterprises in Ukraine]. *Ahrosvit*, No. 7, 26-30.

7. The official website of the National Bank of Ukraine. Monetary and financial statistics Retrieved November 25, 2016, from https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=27843415&cat_id=44578#1

8. Oliynyk, O. O., Adamenko, V. V., Oliynyk, L. M. (2015). Rozvytok modeli borhovoho finansuvannia pidpriemstv ahrarnoho sektoru ekonomiky [Development of the debt financing model of the agricultural sector]. *Naukovyi visnyk Nats. un-tu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy*, No. 222, 58-65.

9. Oliynyk, O. O., Zufan, P., Adamenko, V. V. (2016). Rol borhovoho finansuvannia ta kredyтуvannia dlia silskohospodarskykh pidpriemstv v Ukraini [The role of debt financing and lending to agricultural enterprises in Ukraine]. *Naukovyi visnyk Nats. un-tu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy*, No. 244, 318-332.

10. Website of the World Bank. Indicators. Retrieved November 25, 2016, from <http://data.worldbank.org/indicator>

11. World Development Indicators. World DataBank. Retrieved November 25, 2016, from <http://databank.worldbank.org/data/views/variableselectio n/selectvariables.aspx?source=world-development-indicators#>

12. Chekhova, I. V. (2014). Udoskonalennia systemy kredyтуvannia pidpriemstv ahrarnoho sektoru ekonomiky [Improving the system of lending to businesses of the agricultural sector]. *Ekonomika Ukrainy*, No. 9(634), 74-81.

13. Amadeus. Database financial information for public & private companies in Europe. Retrieved November 25, 2016, from www.bvdinfo.com/en-gb/products/company-information/international/amadeus

14. Wasilewski, M., Oliynyk, O., Adamenko, V. (2015). Equity and debt financing models of agricultural enterprises in Ukraine: challenges and perspectives. *Journal of Financial Management and Accounting*, No. 3(3), 93-106.